

"Təsdiq edirəm"

"Tədris məsələləri" üzrə

prorektor vəzifəsini icra edən:

 dos.Z.I.Məmmədov

"12" 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050103 Coğrafiya müəllimliyi

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

1. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: S/f "Xəzərin fiziki coğrafiyası"

Fənn proqramı: (Fənn Proqramı - "Xəzərin fiziki coğrafiyası". Lənkəran Dövlət Universitetinin 19 mart 2025-ci il tarixli 2/73 №-li əmri ilə təsdiq edilmişdir).

Kodu: İPFS-B05

Tədris forması: Əyani

Tədris ili: III (2025-2026) Sməstr: VI

Tədris yükü (saat): cəmi 75 Auditoriya saati 75 saat (mühazirə 45 saat,30 saat seminar)

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 4

Auditoriya N:

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: Əmənov Qalib Alişirin oğlu, baş müəllim.

Məsləhət saati: IV gün 13⁰⁰

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəh. Əli Məmmədov küçəsi 40

E-mail ünvanı: 75winner@mail.ru

III. Təvsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

Əsas

1. AMEA. H.Ə.Əliyev adına Coğrafiya institutu. Azərbaycan Respublikasının coğrafiyası. I cild. Fiziki coğrafiya. Bakı, 2014.
2. İsmayilov Ç.N. Xəzərin təbii sərvətləri. Bakı,2007.
3. Şirinov N.Ş., Vəliyev X, Əliyev Y. Xəzər, onun sahillərinin təbiəti və ekologiyası.Bakı,1998.
4. Mamedov R.F.Mejdunarodno-prabovaya delimitaciya Kaspiyskoqo morya. Baku.2001.
5. İsmayilov Ç.İ. Xəzər dənizinin və sahilələri ərazilərin ekologiyası. «Ayna Mətbuat Evi», Bakı, 2005, 127 s.
6. İsmayilov Ç.İ. Dəniz neft-qaz istehsalında ətraf mühitin mühafizəsi. Bakı, 2010, 465 s.
7. Məmmədov R.M. Xəzər dənizinin hidrometeorologiyası. Bakı: Avropa, 2013.-176 s.
8. Məmmədov R.M., Ağayev T.D., Cəfərov Ş.T. Xəzər dənizində su dövrənlərinin yaranmasında külləyin rolu// Müstəqillik illərində coğrafiya elminin inkişafı. Respublika elmi konfransının materialları. Bakı, 2013. S. 302-306.
9. Əsədov S.B.,Yusuflu F.X. Xəzərin azərbaycan sektoruna aid neft-qaz yataqları akvatoriyasında dəniz axınları və dalgaların dinamikası/ Bakı Uuniversitetinin Xəbərləri №1 Təbiət elmləri seriyası 2013. s.167-173

IV. Perekvizitlər: Öncə "Ümumi yerşünaslıq" və "Meteorologiya və iqlimşünaslıq" fənnlərinin tədris olunması məqsəduyğun olardı.

V. Korekvizitlər: Eyni vaxtda "Materiklərin və okeanların fiziki coğrafiyası"nın tədris olunması əhəmiyyətlidir.

VI. Fənnin təsviri və məqsədləri: Xəzər dənizinin coğrafiyası fənni Lənkəran Dövlət Universitetində "Coğrafiya" ixtisasında təhsil alan tələbələr üçün VII semestrində 75 saat (45 saat mühazirə, 30 saat məşğələ) həcmində tədris olunur.

Xəzər dənizi Avropa və Asiya sərhəddində yerləşən, dünyada ən böyük qapalı su hövzəsidir. Xəzər dənizi çox geniş tarixə malikdir. Onun yaranma tarixi, fiziki coğrafi xüsusiyyətləri, canlı aləmi və təbəddüdləri tədqiqatçıların diqqətini daim cəlb edir.

Fənnin tədrisində əsas məqsəd tələbələrə Xəzər dənizinin zəngin təbii sərvətlərinin mənimsənilməsinə dair iqtisadi coğrafi biliklər verməkdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarlı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 30 bal kollokviumlara görə. Əgər fənn həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal- tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzusunun mətnini tam açə bilər.
- 8 bal- tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal- tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

91-100 bal	Əla	A
81-90 bal	Çox yaxşı	B
71-80 bal	Yaxşı	C
61-70 bal	Kafi	D
51-60 bal	Qənaətbəxş	E
51 baldan aşağı	Qeyri kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 45 saat, seminar 30 saat, Cəmi: 75 saat

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> , seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh	sem	müh	sem
1	2	3	4	5	6
1.	Mövzu: Xəzər dənizinin ümumi səciyyəsi Plan: 1. Xəzərin etimologiyası və formalaşması 2. Xəzərin müasir fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri	2	2		

	3. Xəzər dənizinin respublika xəzərşünasları tərəfindən öyrənilməsi Mənbə: (1; 2; 3,7)				
2.	Mövzu: Xəzər dənizinin təbii şəraiti və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti Plan: 1. Şimali Xəzərin təbii şəraiti 2. Orta Xəzərin təbii şəraiti 3. Cənubi Xəzərin təbii şəraiti Mənbə: (1; 2; 3;6;7)	2	2		
3.	Xəzər dənizinin çökəkliyinin geoloji inkişaf tarixi və tektonik quruluşu Plan: 1. Mezazoy erasında Xəzər 2. Xəzər çökəkliyi geotektonik vilayətləri 3. Xəzər çökəkliyinin xüsusiyyətləri Mənbə: (1; 2; 3)	2	2		
4.	Mövzu: Dəniz sahillərinin geomorfologiyası Plan: 1. Sahil zonasının fiziki-coğrafi təsviri 2. Dəniz dibinin geomorfologiyası 3. Xəzərin müasir sahillərinin dinamikası Mənbə: (1; 2; 3)	2	2		
5.	Mövzu: Xəzər dənizi sahillərinin relyefi Plan: 1. Xəzər dənizi sahillərinin relyefi 2. Xəzərin geoloji və tektonik quruluşu Mənbə: (1; 2; 3)	2	2		
6.	Mövzu: Xəzər dənizinin qərb sahillərinin relyefi Plan: 1. Şimali Xəzərin qərb sahillərinin relyefi 2. Azərbaycanın Xəzərsahili relyefi Mənbə: (1; 2; 3)	2			
7.	Mövzu: Xəzər dənizinin şərq sahillərinin relyefi Plan: 1. Şimali Xəzərin şərq sahillərinin relyefi 2. Orta və cənubi Xəzərin şərq sahilinin relyefi Mənbə: (1; 2; 3)	2	2		
8.	Mövzu: Xəzərin adaları, körfəzləri, palçıq vulkanları Plan: 1. Xəzərin adaları və körfəzləri 2. Xəzərin palçıq vulkanları Mənbə: (1; 2; 3)	2			
9.	Mövzu: Xəzər dənizi və sahillərin təbiəti Plan: 1. Xəzər dənizi və sahillərin təbiəti haqqında ümumi məlumat 2. Xəzər dənizi və Azərbaycan Respublikasında təbii şəraitin formalaşması 3. Xəzərin sahillərinin inkişaf tarixi Mənbə: (1; 2; 3;6)	4	2		
10.	Mövzu: Xəzər sahili zonada mühafizə olunan ərazilər Plan: 1. Xəzər sahili qoruqlar	2			

	2. Xəzər sahili zonanın turizm-rekreasiya əhəmiyyəti Mənbə: (1; 2; 3)				
11.	Mövzu: Xəzərin çirklənmə mənbələri Plan: 1. Xəzərin ekocoğrafiyası 2. Xəzərin çirklənmə mənbələri Mənbə: (1;2;3;6;7)	2	2		
12.	Mövzu: Dənizin səth sularının termik rejimi. Xəzərin buz rejimi Plan: 1. Xəzər dənizinin istilik rejimi 2. Suyun termik rejimi 3. Xəzər dənizinin buz rejimi Mənbə: (1; 2; 3;7;8)	2			
13.	Mövzu: Dənizin səth sularının duzluluq rejimi Plan: 1. Dənizin duzluluq rejimi haqqında ümumi məlumat 2. Xəzər dənizinin səth sularının orta çoxillik duzluğu 3. Azərbaycanın Xəzərsahili şelfinin müxtəlif hissələrində duzluğun paylanması Mənbə: (1; 2; 3;7;8)	2	2		
14.	Mövzu: Xəzər dənizinin sularının sirkulyasiyası. Dalğa rejimi və cərəyanlar Plan: 1. Xəzər dənizində suyun dövrünün xüsusiyyətləri 2. Xəzər dənizində dalğa rejimi 3. Xəzər dənizində cərəyanlar Mənbə: (1; 2; 3;4;6)	2	2		
15.	Mövzu: Xəzər dənizi hövzəsi iqliminin səciyyəsi. İqlim və antropogen fəaliyyətinin dəniz rejiminə təsiri Plan: 1. Havanın temperaturu 2. Külək rejimi 3. Buludluluq və yağıntı 4. Dumanlar. Havanın nisbi rütubəti Mənbə: (1; 2; 3 ;7;8)	2	2		
16.	Mövzu: Xəzərin su balansı. Xəzərin səviyyəsinin tərəddüdü Plan: 1. Xəzər dənizinin su balansı 2. Xəzərin səviyyəsinin dəyişməsi problemi 3. Dəniz səviyyəsinin müxtəlif miqyaslı zaman dəyişmələri Mənbə: (1; 2; 3;4;5;7)	4	2		
17.	Mövzu: Dənizin səviyyəsinin dəyişməsinin səbəbləri Plan: 1. Antropogen amillərin səviyyəyə təsiri 2. Torpaqların suvarılması ilə əlaqədar itkinin qiymətləndirilməsi 3. Neft təbəqəsinin dəniz səthindən buxarlanmaya təsirinin müəyyənəşdirilməsi Mənbə: (1; 2; 3;6;7;9)	2			
18.	Mövzu: Dənizin səviyyəsinin dəyişməsinin səbəbləri	2	2		

	Plan: 1. Proqnozlaşdırma metodları və onların Xəzər dənizi səviyyəsinə tətbiqinin mümkünlüyü 2. Günəş aktivliyinin Xəzər dənizinin səviyyəsinə təsiri mexanizimi 3. Dənizdə hidrotexniki tikintilərin layihələşdirilməsi üçün tövsiyələr Mənbə: (1; 2; 3;4;7)				
19.	Mövzu: Dənizin təbii sərvətləri və bu ehtiyatların mənimsənilməsi Plan: 1. Xəzərin karbohidrogen ehtiyatları 2. Xəzərdə bioloji ehtiyatlar 3. Xəzərin bitkilər aləmi 4. Xəzərin rekreasiya ehtiyatları Mənbə: (1; 2; 3;4;7;9)	2	2		
20.	Mövzu: Xəzərin ekoloji vəziyyəti. Dənizin hüquqi status problemi Plan: 1. Xəzərin ekoloji vəziyyəti 2. Dənizin hüquqi status problemi Mənbə: (1; 2; 3;4;6;9)	3	2		
Cəmi: 75 saat		45	30		

XI. Fənn üzrə tələblər: Muhazirələr tərtib olunub auditoriyada oxunub və izah olunmaqla həyata keçirilir. Seminar dərslərində verilən tapşırıqlar tələbələrə soruşulmaqla və verilən sərbəst mövzuların müzakirəsinə yönəldilir.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

Tələbələr bu fənni mənimsəməklə aşağıdakı məsələləri öyrənir:

- Xəzər dənizinin ümumi səciyyəsi
- Xəzər dənizinin təbii şəraiti və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti
- Xəzər dənizinin çökəkliyinin geoloji inkişaf tarixi və tektonik quruluşu
- Dəniz sahillərinin geomorfologiyası
- Xəzər dənizi sahillərinin relyefi
- Xəzər dənizi və sahillərin təbiəti
- Xəzərin çirklənmə mənbələri
- Xəzər dənizi hövzəsi iqliminin səciyyəsi. İqlim və antropogen fəaliyyətinin dəniz rejiminə təsiri
- Xəzərin su balansı. Xəzərin səviyyəsinin tərəddüdü
- Dənizin təbii sərvətləri və bu ehtiyatların mənimsənilməsi
- Xəzərin ekoloji vəziyyəti. Dənizin hüquqi status problemi

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

İmtahan sualları

1. Xəzərin etimologiyası və formalaşması
2. Xəzərin müasir fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri
3. Xəzər dənizinin respublika xəzərşünasları tərəfindən öyrənilməsi
4. Xəzər dənizinin təbii şəraiti və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti

5. Xəzər dənizinin çökəkliyinin geoloji inkişaf tarixi və tektonik quruluşu
6. Sahil zonasının fiziki-coğrafi təsviri
7. Dəniz dibinin geomorfologiyası
8. Xəzərin müasir sahillərinin dinamikası
9. Xəzər dənizi sahillərinin relyefi
10. Xəzərin geoloji və tektonik quruluşu
11. Şimali Xəzərin qərb sahillərinin relyefi
12. Azərbaycanın Xəzərsahili relyefi
13. Şimali Xəzərin şərq sahillərinin relyefi
14. Orta və cənubi Xəzərin şərq sahilinin relyefi
15. Xəzərin adaları və körfəzləri
16. Xəzərin palçıq vulkanları
17. Xəzər dənizi və sahillərin təbiəti haqqında ümumi məlumat
18. Xəzər dənizi və Azərbaycan Respublikasında təbii şəraitin formalaşması
19. Xəzərin sahillərinin inkişaf tarixi
20. Xəzər sahili qoruqlar
21. Xəzər sahili zonanın turizm-rekreasiya əhəmiyyəti
22. Xəzərin ekocoğrafiyası
23. Xəzərin çirklənmə mənbələri
24. Xəzər dənizinin istilik rejimi
25. Suyun termik rejimi
26. Xəzər dənizinin buz rejimi
27. Dənizin duzluluq rejimi haqqında ümumi məlumat
28. Xəzər dənizinin səth sularının orta çoxillik duzluğu
29. Azərbaycanın Xəzərsahili şelfinin müxtəlif hissələrində duzluğun paylanması
30. Xəzər dənizində suyun dövrünün xüsusiyyətləri
31. Xəzər dənizində dalğa rejimi, cərəyanlar
32. Havanın temperaturu
33. Külək rejimi
34. Buludluluq və yağıntı
35. Dumanlar. Havanın nisbi rütubəti
36. Xəzər dənizinin su balansı
37. Xəzərin səviyyəsinin dəyişməsi problemi
38. Dəniz səviyyəsinin müxtəlif miqyaslı zaman dəyişmələri
39. Antropogen amillərin səviyyəyə təsiri
40. Torpaqların suvarılması ilə əlaqədar itkinin qiymətləndirilməsi
41. Neft təbəqəsinin dəniz səthindən buxarlanmaya təsirinin müəyyənəşdirilməsi
42. Proqnozlaşdırma metodları və onların Xəzər dənizi səviyyəsinə tətbiqinin mümkünlüyü
43. Günəş aktivliyinin Xəzər dənizinin səviyyəsinə təsiri mexanizimi
44. Dənizdə hidrotexniki tikintilərin layihələşdirilməsi üçün tövsiyələr
45. Xəzərin karbohidrogen ehtiyatları
46. Xəzərdə bioloji ehtiyatlar
47. Xəzərin bitkilər aləmi
48. Xəzərin rekreasiya ehtiyatları
49. Xəzərin ekoloji vəziyyəti
50. Dənizin hüquqi status problemi

I Kollokvium sualları (11.11.2025 tarixinədək keçirilən mövzular üzrə):

1. Xəzər dənizinin ümumi səviyyəsi
2. Xəzərin etimologiyası və formalaşması
3. Xəzərin müasir fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri
4. Xəzər dənizinin respublika xəzərşünasları tərəfindən öyrənilməsi
5. Xəzər dənizinin təbii şəraiti və onun öyrənilməsinin əhəmiyyəti

10 hecl

6. Xəzər dənizinin çökəkliyinin geoloji inkişaf tarixi və tektonik quruluşu
7. Xəzər çökəkliyi geotektonik vilayətləri
8. Xəzər çökəkliyinin xüsusiyyətləri
9. Dəniz sahillərinin geomorfologiyası
10. Sahil zonasının fiziki-coğrafi təsviri
11. Dəniz dibinin geomorfologiyası
12. Xəzərin müasir sahillərinin dinamikası
13. Xəzər dənizi sahillərinin relyefi
14. Xəzərin geoloji və tektonik quruluşu
15. Azərbaycanın Xəzərsahili relyefi

10 mal

II Kollokvium sualları (16.12.2025 aralığında keçirilən mövzular üzrə):

1. Xəzərin adaları, körfəzləri, palçıq vulkanları
2. Xəzər dənizi və sahillərin təbiəti
3. Xəzər dənizi və Azərbaycan Respublikasında təbii şəraitin formalaşması
4. Xəzərin sahillərinin inkişaf tarixi
5. Xəzər sahili zonada mühafizə olunan ərazilər
6. Xəzər sahili zonasının turizm-rekreasiya əhəmiyyəti
7. Xəzərin çirklənmə mənbələri
8. Xəzərin ekocoğrafiyası
9. Dənizin səth sularının termik rejimi. Xəzərin buz rejimi
10. Dənizin səth sularının duzluluq rejimi
11. Xəzər dənizinin sularının sirkulyasiyası. Dalğa rejimi və cərəyanlar
12. Xəzər dənizi hövzəsi iqliminin səciyyəsi. İqlim və antropogen fəaliyyətinin dəniz rejiminə təsiri
13. Xəzərin su balansı. Xəzərin səviyyəsinin təbəddüdü
14. Antropogen amillərin səviyyəyə təsiri
15. Neft təbəqəsinin dəniz səthindən buxarlanmaya təsirinin müəyyənləşdirilməsi

Xəzər dənizinin fiziki coğrafiyası fənninin "Coğrafiya müəllimliyi" (Fənn Proqramı - "Xəzər dənizinin fiziki coğrafiyası". Lənkəran Dövlət Universitetinin 19 mart 2025-ci il tarixli 2/73 №-li əmri ilə təsdiq edilmişdir).

Sillabus "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir (12 Sentyabr 2025-ci il, protokol № 01).

Fənn müəllimi:

b.m. Q.A.Əmənov

Kafedra müdiri:

dos. S. Q. Əzizov